

"אני יכול לדבר עם החיות, והחיות מדברות איתי"

פינות החי בבתי הכלא 'נוה תרצה' ו'אופק' הן מעבדה לפיתוח חמלה אנושית, בהן מגלים האסירים תחושת אחריות ומוצאים הזדמנות להרעיף אהבה וחום על בעלי החיים ■ "עכשיו אני רואה סוף סוף מה זה להיות אמא", אומרת אסירה המביטה בקנאה בארנבת שמטפלת בגוריה ■ הפינה השפויה

מאת: יורם ברנע

שכולם מרוצים. למטפלות ולמטפלים בפינות החי יש תחושה מספקת של אחריות והזדמנות להרעיף אהבה ולהעניק חום לחסרי ישע. לבעלי החיים יש לא פחות נחת. הם מקבלים דיור מסודר, מזון משובח וחברה נעימה. הכל התחיל משיחה של דגנית יערי, האחראית

על כלא בתוך כלא. טוב לארנבות בתוך הכלובים? נעים לאוגרים? נוח לנחשים? כיף לצ'ינצ'ילה? האם הכבשה דווקא שמשוטטת חופשי בחצר פינת החי מרוצה משני הברווזים שמלווים אותה? אם בוחנים את מערכת היחסים המתפתחת בין האסירות, האסירים ובעלי החיים, אפשר להיווכח

מאחורי החומות וליד הסורגים יש עוד סוג של כליאה: כלובים. בכלובים האלה חיים, לא רע בכלל, בעלי החיים שמהווים את פינות החי בבתי הכלא 'נוה תרצה' ו'אופק'. כן, זה מעורר מחשבה

"כל מה שחסר לי בכלוב שלי, אני נותנת להן בכלוב שלהן. אני מרגישה כמו אדם גדול שמטפל במישהו קטן ממנו, שזקוק לו"

"הנערים התאהבו בפינת החי, כי היא מייצרת עבורם אווירה אחרת, שאיננה מובנת מאליה בכלא"

ראשון במעלה להקניית ערכים אנושיים ולהתפתחות אישיות בריאה ואוהבת, המסוגלת להסתגל לנורמות חברתיות. בדרך כלל המשפחה היא מעבדה לתהליכים החברתיים אתם יוצא הילד לעולם, ולכן יש לה השפעה משמעותית על עיצוב אישיותו. את התוצאות של גדילה במשפחה לא מתפקדת אפשר לראות על מי שעברו על החוק ושוהים בכלא. הטיפול התרופי באמצעות בעלי החיים מהווה תחנה בחזרה לבריאות נפשית ורגשית."

חום, חמלה ואחריות

כשהכבשה דושקה הגיעה לפינת החי של 'נוה תרצה' היתה ממש חגיגה. "יש לה קשיי קליטה וזה בדיוק מה שקרה לי כשהגעתי לכלא", אומרת האסירה מ., "אבל היא תסתגל, כמו שאני הסתגלתי". יערי תורמת את חלקה החינוכי: "משנה מקום משנה מזל, ואולי זאת פתיחת דף חדש שתאפשר שינוי בדפוסי ההתנהגות".

מצבם של בעלי החיים בכלובים מפתח בין האסירות דיאלוג של חמלה והשתתפות. אחד מנושאי השיחות כאן הוא מה יקרה לבעלי החיים אם ישררו אותם לטבע. האם יוכלו לשרוד? הדעה הרווחת היא שהחיות זוכות בכלא להגנה שלא תהיה להן בחוץ, מחשבה שמשליכה באופן אישי גם על מצבן של האסירות.

יערי מסבירה שבחוץ היה חופש מוחלט. לא היו גבולות, הגנה ותנאי מחיה ראויים. כאן, בכלא, גם לאסירים וגם לבעלי החיים יש הזדמנות למלא חסרים ביסודות הרגשיים. מה שהיה חסר - הזדהות, חמלה ודאגה - אפשר להרעיף על בעלי החיים ללא גבול. האסירה א. סיפרה בשיחת טלפון

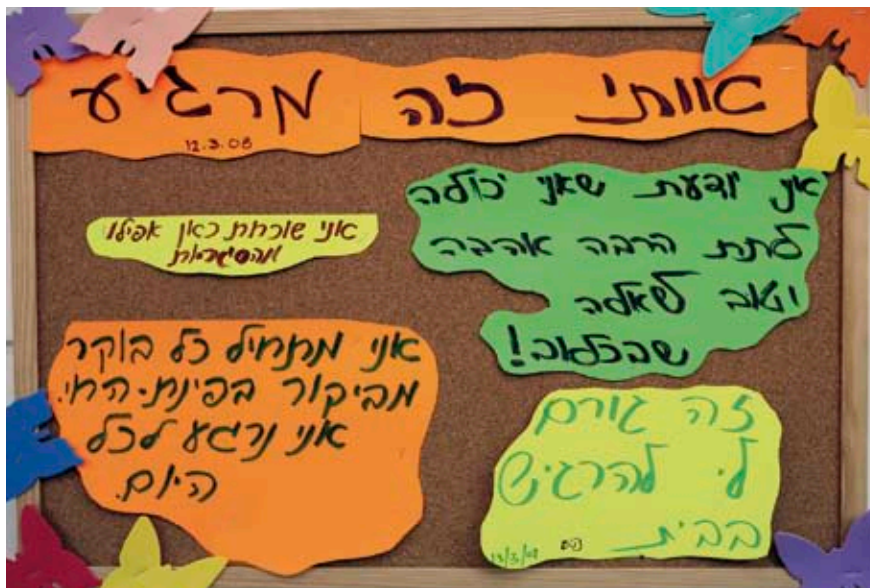

דגנית יערי

בביולוגיה, יש לה תואר ראשון ברפלקסולוגיה ובטיפול באמצעות בעלי חיים. כל אלה מכשירים אותה לעסוק בפרויקט המרתק שהיא מרכוזת ב'אופק' ועכשיו גם ב'נוה תרצה'. ראש תחום חינוך בכלא 'אופק' אורית רבינוביץ' כבר עברה את התהליך המרתק של הקמת פינת חי בכלא, ורואה בו ברכה. עכשיו עובר אותו צוות החינוך בכלא 'נוה תרצה' - ראש תחום חינוך, ורד רובמן, וקצינות החינוך תהילה מדמוני ואפרת כהן. רב כלאי לינדנר: "החינוך לאחריות ולאמפטיה כלפי בעלי החיים עשוי להיות אמצעי חינוכי

"כאן, בכלא, גם לאסירים וגם לבעלי החיים יש הזדמנות למלא חסרים ביסודות הרגשיים. הזדהות, חמלה ודאגה אפשר להרעיף על בעלי החיים ללא גבול"

על פינת החי, עם קצינת החינוך של מחוז המרכז, רב-כלאי טליה לינדנר, וראש מחלקת חינוך, טיפול ושיקום לשעבר, גנ"מ ציפי וירצר. "יש לי חלום", היא אמרה, "ליצור מודל של ניהול בית חם בכלא באמצעות טיפול בבעלי חיים". החלום הזה נולד אצלה כשכבר הפעילה את פינת החי בכלא 'אופק' והרגישה שראוי 'לייצא' אותו גם לכלא הנשים. לינדנר וירצר נתנו לה אור ירוק, היא כתבה תכנית, הסבירה את המניעים, ביקשה תקציב, קיבלה אישור - וכל השאר היסטוריה. דגנית יערי היתה מורה במשך 18 שנים, התמחתה

לוח המודעות בפינת החי

"מטרת העבודה שלי עם הנערים בפינת החי היא לשנות דפוסי חשיבה ודפוסי התנהגות ולעודד מוטיבציה לימודית"

לבעלה שהיא מקנאה בארנבת שחיה בהרמוניה עם הגורים. "למדתי איך צריך להתייחס לילדים", היא מתוודה אחרי התכוננות בארנבת. בתקופה הראשונה, אותה ארנבת התכחשה לגוריה וסירבה להיניקם. המטפלות בפינת החי לימדו אותה להיניק והקפידו לקרב את הגורים לפטמותיה כל שעתיים. הכל הסתדר בסופו של דבר, אבל א. מגלה דאגה: "אולי הילד שלי, שלקחו ממני, לא מקבל אוכל בזמן?" האסירה ו' מצטרפת לשיחה ואומרת: "הלוואי שהייתי מטפלת בבת שלי כמו שאני מטפלת כאן בגורים".

לכל אחד מבעלי החיים בפינת החי יש צרכים משלו ומכל ההתנהגויות בעולם החי יש מה ללמוד. למשל, השלת העור של הנחש משקפת עבור האסירות שגם הן יכולות להשיל מעצמן דברים ולהיפטר מכעסים. האסירה מ. הגיעה לכלא מרירה וכועסת והיתה מתפרצת, צורחת ובוועטת כמעט ללא הפסקה. היא נענשה על כך, כמוכן, אך מצבה לא השתפר. בפינת החי היא קיבלה שק סגור של מזון, ובכל פעם שהתרגזה - הונחתה לחבוט בו. היא חבטה, צעקה, צחקה - ונרגעה. הסבירו לה שעל מה שיותר לעשות אין עונש, וכך מצאה מ. בפינת החי דרך להתמודד עם כעסים. האסירה ו. הצליחה לחוות הצלחה: בפינת החי ב'נוה תרצה' יש תוכי בעל מזג תוקפני, לא חברותי ולא נעים. הוא הפגין כעס בכל פעם שהתקרבו אליו, עד ש-ו. הגיעה ומצאה נתיבות ללבו. היא מצאה קווי דמיון בינה לבין הציפור - שתיהן ניחנו בעצבנות ובתוקפנות. הדמיון יצר אחווה והתחיל רומן המתבטא בכך שכאשר ו. לוקחת את התוכי אליה, הוא נרגע ונקשר אליה. "חלק מהמטרה הטיפולית", אומרת יערי, "הוא להתחבר לעבירה ולהכיר בה. כשמרחיקים את הבעיה אל החיה, נעלם האיום והמודעות לנושא האישי גדלה באמצעות הצפה ושיקוף".

מתחברות אל עצמן

פינת החי ב'נוה תרצה' הוקמה בפברואר 2008 וכל הסימנים מעידים שהיא תנחל הצלחה. קצינת החינוך תהילה מדמוני מלאת התפעלות מן ההשלכה שהאסירות עושות על בעלי החיים. "הן צופות בהתנהגות החיות ומשוות אותה עם הדברים שקרו להן". ההצלחה היא בכך שהן יודעות לזהות את המכשלות, מציעות פתרונות ומסיקות מה נכון לעשות. "הקשר עם בעלי החיים", מוסיפה מדמוני, "משפיע עליהן לטובה ברמת הפתיחות וביכולת שלהן להתחבר אל עצמן ולרגשותיהן. הן פשוט מדברות הרבה יותר".

ב'נוה תרצה' פועלות שתי קבוצות. האחת - "נאמנות פינת החי", מי שאותרו כמסוגלות לגלות אחריות והתמדה בטיפול: השניה - מי שלא משתתפות בקבוצות אחרות וזקוקות לטיפול. בנוסף, ארבע אסירות פועלות באופן פרטני בשיתוף העובדות הסוציאליות. "תענוג לראות את נאמנות פינת החי מגיעות גם בימים שבהם לא מתקיימות פגישות ובימי שישי ושבת, על מנת להאכיל את החיות ולנקות את הכלובים", אומרת מדמוני.

הצפה של אירועי עבר

אחרי התנסות של חודשים אחדים בתחום שמעולם לא היו קרובות אליו, ניכר כי הטיפול בבעלי החיים משפיע על המשתתפות בפרויקט הטובה. האסירה נ. מחויכת, רגועה, מתבוננת בבעלי החיים ומספרת: "אני באה לכאן בכל שבוע, מנקה, מאכילה, מסדרת ונהנית לעשות שינויים בכלובים ובתוכם. אני רוצה שיהיה להם נוח, שיהיה להם מה שהייתי רוצה שיהיה לי. כולנו בכלא, אבל אני יכולה לעשות שיהיה להם יותר טוב מאשר לי. אני רוצה שישמו לב איך אני מתייחסת לחיות וככה שיתייחסו אליי. ככל שהיחס שלי לחיות יותר טוב,

"ככל שנשקף להם יותר את התנהגותם, יוכלו הנערים להגיע להבנה של דפוסים חיוביים"

ודפוסים התנהגות ולעודד מוטיבציה לימודית". חשיבה ועשייה יצירתית מביאים את הנערים ליכולת התנתקות מדפוס חשיבה קודמים ולהתבוננות חדשה על עצמם ועל דרך התנהגותם. אחת ממטרות העבודה בפינת החי היא להנחיל לנערים חוויה חיובית. "ככל שנשקף להם יותר את התנהגותם", מסבירה יערי, "יוכלו הנערים להגיע להבנה של דפוסים חיוביים".

אורית רבינוביץ', ר' תחום חינוך בכלא 'אופק', ראתה בתחילה בפינת החי בכלא פרויקט מהפכני, אבל מהר מאוד הבינה שזהו כלי מצוי לטיפול בנוער עברייני. "הנערים התאהבו בפינת החי", היא אומרת, "כי היא מייצרת עבורם אווירה אחרת, שאיננה מובנת מאליה בכלא".

בפינת החי של כלא 'אופק' יש עזים, איגואנות, ברווזים, תוכים, ארנבות, פסיון, שרקנים ודגים. את התוצאות החיוביות אפשר כבר לראות. למשל, נער שסבל מתסמונת טורט (עוויתות בפנים) נרגע לחלוטין כשהוא בפינת החי, ונער אחר שלקה ב'בלק אוט' בעיצומה של בחינת בגרות, קיבל לחדר המבחן את התוכי האהוב עליו וחזר אל עצמו. הוא ביצע את הבחינה בהצלחה כשהתוכי יושב על כתפו.

לפינת החי, שחביבה גם על הסוהרים, יש השפעה מהגיעה והיא משמשת ככלי לעיצוב התנהגותי. כל נער מתחבר אליה ממקום אחר, על פי אופיו ועברו. אחד הסיפורים האופייניים הוא על עז שכרעה להמליט, ורופא וטרינר שבדק אותה קבע שהיא בסיון וזקוקה לניתוח קיסרי. "תארו לעצמכם את המחזה של עז מלווה בסוהרים נוסעת בזינונה לבית החולים הווטרינרי", מספרת רבינוביץ' בחיוך, "וזה רק מוכיח את ההתייחסות אל בעלי החיים בפינת החי".

הטיפול בבעלי חיים מפתח חמלה גם במי שידוע כקשוח, מעודד גילויי אחריות ומלמד מה משמעותה של נתינה. אלה התנהגויות שלא אפיינו את הנערים לפני שהתחילו לטפל בבעלי חיים והתקווה היא שיאמצו אותן גם אחרי שישתחררו.

"הנערים משליכים כל מה שקורה בפינה על חייהם האישיים ויוצאים נשכרים", מסבירה רבינוביץ'.

ללסף צ'ינצ'ילה ברכות

בפינת החי של 'אופק' פועלות שתי קבוצות של אסירים בשיתוף קצינות החינוך, עובדים סוציאליים ומורים, וכל אחד תורם את חלקו להצלחת הפרויקט. יש גם פעילות פרטנית למי שזקוקים לסיוע אישי.

בנוסף לטיפול השוטף בבעלי החיים, ערכה יערי פרויקט ניסויי בשם "ידיים" בפינת החי של 'אופק', בו בחרה להתמקד בידי הנערים המטפלים בבעלי החיים ולתעד אותן בצילום. מטרת ההתבוננות הביקורתית בצילומים היא לפתח אצל הנערים יכולת שליטה, ריכוך ועידון התנהגות תוקפנית, דרך התבוננות במעשים ובשפת גוף. "הצילום", היא אומרת, "מאפשר תיעוד ושיקוף זכרונות של מעשים אלימים, לצד תיעוד שפת גוף רכה והתנהגות חיובית". באמצעות התמונות נעשתה עבודה טיפולית בה למדו הנערים לראות את היכולות החיוביות הטמונות בידיהם - עידון, רוך, התחשבות ואמפתיה. הנער א. שהשתתף בפרויקט מספר: "אהבתי את צילום הידיים שלי כשליטפתי את הצ'ינצ'ילה. למדתי שיד רכה מוציאה ממני דברים טובים. היום, כמו שאני מלטף ברכות את הצ'ינצ'ילה, אני יכול לשים יד על חבר, ובמקום לתקוע לו אגרוף - להגיד לו בשקט מה מפריע לי".

*כותרת הכתבה לקוחה מתוך ספר הילדים המפורסם "סיפורו של דוקטור דוליטל" מאת יו לופטינג.

אני מגלה יחס טוב גם לבנות באגף וזה טוב לכולן. היום אני יודעת שאין דבר כזה שאי אפשר להסתדר עם מישהי, תמיד אפשר למצוא פתרון".

האסירה מ. מצטרפת לשיחה וקובעת בביטחון שפינת החי הוא המקום הכי שפוי בשבילה: "אני רואה כאן חיים נורמליים למרות שאנחנו בכלא. האמת היא שקשה לי לראות חיה בכלוב, כמו שקשה לי לראות את עצמי בכלא. זה לא המקום בשבילן ולא המקום בשבילי. החיות צריכות להיות בטבע, אני צריכה להיות בחוץ. כל מה שחסר לי בכלוב שלי, אני נותנת להן בכלוב שלהן. אני מרגישה כמו אדם גדול שמטפל במישהו קטן ממנו, שזקוק לו. כל כך נקשרתי לארנבים הקטנים וממש התאבלתי על אלה שמתו. אני בטוחה שהחיות מרגישות שאני אוהבת אותן ושמחות לקבל ממני את הטיפול. כולם צריכים לקבל מענה נכון, גם הן וגם אנחנו. רק אז יהיה אפשר לשרוד".

המפגש בין האסירות לחיות גורם להצפה של אירועים מן העבר ועיבוד תרחישי חיים. הקשר עם בעלי החיים מאפשר להן להאיר תהליכים שליליים שחוו בילדות. אצל מרבית הנשים בכלא נוצרו חללים בהתקשרויות הראשוניות עם האם ונשללו מהן חום, אינטימיות וקביעות ביחסים אתה. הטיפול האישי בבעלי החיים יוצר אצלן מודלים מתקני-עבר, בעיקר כשהן צופות בהמלטה ובטיפול של אם בגוריה.

עז בזינונה

פינת החי בכלא הנערים 'אופק' הוקמה בשנת 2001. "מטרת העבודה שלי עם הנערים בפינת החי", מסבירה יערי, "היא לשנות דפוס חשיבה